

УДК 657

ВАСИЛЬКІВСЬКИЙ Д. М.,
МАТЮХ С. А.
Хмельницький національний університет

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті, виходячи зі зроблених висновків, констатується, що основні засоби складають виробничу потужність підприємств, виступають показником їх технічної оснащеності, безпосередньо пов'язані з ефективністю використання трудових ресурсів, механізацією і автоматизацією виробничого процесу, затратоємністю продукції і рівнем її прибутковості. Доведено, що питання ефективності використання основних засобів займають важливе місце в роботі виробничих підприємств. Автором розглянуті питання аналізу ефективності використання та управління основними засобами українських підприємств.

Ключові слова: основні засоби, майно, управління, вартість, фондівіддача, фондомісткість, фондорентабельність, аналіз, факторний аналіз.

VASYLKYVSKYI D.,
MATIUKH S.
Khmelnytsky National University

ANALYSIS OF EFFICIENCY OF USE OF FIXED ASSETS OF THE INDUSTRIAL ENTERPRISE

Fixed assets comprise production capacity of enterprises are an indicator of their technical equipment, directly associated with the efficiency of labour, mechanization and automation of the production process, statement of products and its profitability. In this connection, the issues of efficient use of fixed assets occupy an important place in the work of industrial enterprises. This article deals with the analysis of efficiency of use and management of fixed assets of Russian enterprises. Peculiarities of accounting and analytical support of asset management. Provides a list of indicators of efficiency of use of fixed assets. The basic directions of increase of efficiency of use of fixed assets like growth factor production potential of the enterprise. The efficiency of the use of fixed assets is disclosed through indicators of return on assets, capital and stock funds. Factor analysis is defined as a method of complex and systematic study and measurement of the influence of factors on the magnitude of the effective indicator. Factors as a result of the analysis receive a quantitative and qualitative assessment. Each indicator in turn can act as a factor, and effective. To solve the problem of increasing the efficiency of the use of fixed assets and obtaining the desired results in the enterprise must be developed concrete ways aimed at improving the use of fixed assets, the practical application of which will allow the use of reserves available at enterprises to improve their efficiency, as well as identify the main factors contributing to this. The main task of preserving fixed assets is internal control, for which, in advance, in the course of periodic planned inspections, it is necessary to identify the violations of the rules of storage of material values, which may lead to: theft, shortage, damage and other losses of fixed assets. When controlling the availability of fixed assets, that is, in the process of inventory, it is expedient to independently conduct a check on the compliance of data analytical and synthetic accounting and the actual availability of values by the results of inventory. Directions of increasing the efficiency of the use of fixed assets should be determined by the existing state of the enterprise, due to the influence of external and internal factors of the environment of its functioning. Increasing the efficiency of the use of fixed assets is an important reserve for improving the efficiency of the enterprise itself, and is to achieve the greatest results at an appropriate level of development.

Keywords: fixed assets, property, management, value, capital productivity, capital intensity, analysis, and factor analysis.

Постановка проблеми. В умовах посилення внутрішньої конкуренції, вдосконалення управління основними засобами розглядається як один з головних чинників підвищення ефективності промислового виробництва. Основні засоби використовуються в роботі практично всіх організацій і являють собою частину майна організації, як правило, використовується в якості засобів праці при виробництві продукції (робіт, послуг) або для управлінських потреб підприємств протягом тривалого часу [1]. Вони є найбільш значущою складовою частиною необоротних активів виробничих підприємств. У зв'язку з чим, стан і ефективне їх використання безпосередньо впливають на кінцеві результати фінансово-господарської діяльності підприємств: зміни продуктивності праці, фондівіддачі, обсягів випуску продукції і послуг, рівня їх собівартості, а головне – зростання доходу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До дослідження питань аналізу ефективності основних засобів як складної і багатоаспектної проблеми зверталися багато дослідників. Важливе значення мають роботи таких дослідників, як Аскеров П. Ф., Грязева С.В., Гарифулліна А. А., Спанчинцев В.Ю. та ін. В ході дослідження теми застосовувалися загальні наукові та спеціальні методи, вивчення наукової літератури.

Основними засобами виступає майно підприємства при одночасному виконанні наступних умов:

- воно призначене для використання у виробництві або для управлінських потреб організації;
- майно буде використовуватися понад 12 місяців;
- організація не збирається його перепродати;
- майно може приносити дохід [2].

Мета статті – розкриття та визначення сутності основних засобів промислових підприємств, систематизація принципів управління ними, створення умов для формування ефективності використання основних засобів підприємства, які формуються під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів.

Виклад основного матеріалу. У бухгалтерському балансі основні засоби відображають за залишковою вартістю, тобто за їх первісною вартістю за вирахуванням нарахованої амортизації [3]. У додатку до бухгалтерського балансу і звіту про фінансові результати основні засоби відображають за первісною вартістю, і також вказують розмір нарахованої за ними амортизації [4].

Гарифулліна А. А. [5] зазначає, що в нових економічних умовах поряд з традиційними способами оцінки основних засобів за первісною, відновною та залишковою вартістю у вітчизняній практиці обліку під час оцінки основних засобів доцільно використовувати амортизовану, ліквідаційну, відшкодовану, дисконтовану і справедливу вартість, як це рекомендується IAS 16, IAS 41, IAS 36.

Економічне значення основних засобів на мікрорівні, рівні підприємств полягає в тому, що основні засоби в якості необоротного майна підприємства виступають базою економічного потенціалу господарюючого суб'єкта, визначають його матеріально-технічний стан; створюють передумови для збільшення обсягів виробництва, а, отже, впливають на ефективність розвитку підприємства в цілому. Основні засоби багато в чому визначають технічний і технологічний рівень підприємства, якість і асортимент його виробленої продукції або надання послуг і виконуваних робіт. Результат експлуатації основних засобів виражається в обсязі виробленої продукції.

Грязева Є.В. [6] виділяє набір аналітичних і облікових процедур, виконання яких сприятиме побудові ефективної системи управління основними засобами підприємств різних галузей. Зазначені елементи моделі обліково-аналітичного забезпечення управління основними засобами є єдиною базою формування інформації, необхідної для проведення аналізу основних засобів [7]. Підсумки аналізу ефективності використання основних засобів дозволяють приймати стратегічні рішення і підвищувати якість управління.

Аналіз ефективності використання основних засобів виступає складовою управлінського обліку і дає відповіді на наступні питання:

- як вплинув стан основних фондів на продуктивність праці і яка динаміка;
- який ступінь завантаження устаткування;
- чи потрібно проводити ремонт основних засобів та наскільки економічно виправданими будуть додаткові вкладення.

Необхідно відзначити, що аналіз ефективності використання основних засобів дозволяє прийняти стратегічні рішення [8]:

- про збільшення або скорочення устаткування (закупівлю, консервації, продажу, взяття / передачі в оренду);
- про проведення ремонту (з визначенням його масштабу), модернізації;
- про зміну кількості обслуговуючого персоналу і необхідності його навчання.

Ефективність використання основних засобів розкривається через показники фондівіддачі, фондомісткості і фондорентабельності [9]. Детальніше зупинимося на способах їх розрахунку, а також їх значення в загальному аналізі діяльності організації.

Ключовим показником ефективності використання основних засобів є фондівіддача основних засобів – показник, що відображає вартість випуску продукції і наданих послуг, яка припадає на гривню середньорічної залишкової вартості основних засобів.

Наступний показник ефективності використання основних засобів протилежний фондівіддачі і відображає вартість основних засобів, необхідних для виробництва однієї гривні продукції або послуг.

Фондорентабельність відображає вже не виробничу, а прибуткову ефективність основних засобів і є відношенням прибутку (валовий, від продажів, до оподаткування, чистого) до середньорічної залишкової вартості основних засобів:

Ефективність використання основних засобів підприємства формується під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів. Факторний аналіз – це методика комплексного і системного вивчення і вимірювання впливу факторів на величину результативного показника. Фактори в результаті аналізу отримують кількісну і якісну оцінку. Кожен показник може, в свою чергу, виступати і в ролі факторного, і результативного [10].

Для вирішення завдання підвищення ефективності використання основних засобів та отримання бажаних результатів в діяльності підприємства повинні бути розроблені конкретні шляхи, спрямовані на поліпшення використання основних засобів, практичне застосування яких дозволить використовувати наявні на підприємствах резерви підвищення їх ефективності, а також визначити основні чинники, що сприяють цьому.

Так, важливою умовою ефективності використання основних засобів виступає забезпечення схоронності даного виду майна і запобігання випадкам крадіжок, недостач, псування, втрат, для чого на підприємстві необхідно створити належні умови зберігання основних засобів у виробничих підрозділах і на об'єктах господарювання. Головним завданням збереження основних засобів є внутрішній контроль, для чого, завчасно, в ході періодичних планових перевірок, необхідно виявляти факти порушення правил зберігання матеріальних цінностей, які можуть привести до: крадіжки, недостачі, псування та інших втрат

основних засобів. Необхідно завчасне інформування керівника підприємства для негайного вжиття заходів щодо усунення згаданих фактів.

При контролі основних засобів необхідно використовувати документальний і фактичний прийоми. Більше уваги в господарській діяльності слід приділити і проведенню інвентаризації основних засобів, яка є одним з важливих етапів контролю, оскільки за допомогою інвентаризації контролюється робота матеріально-відповідальних осіб за збереженням інвентарних об'єктів.

При контролі за наявністю основних засобів, тобто в процесі інвентаризації, доцільно окремо проводити перевірку відповідності даних аналітичного і синтетичного обліку та фактичної наявності цінностей за результатами інвентаризації. Так, ревізійній комісії в першу чергу необхідно подбати про проведення не тільки повних, але і при необхідності часткових контрольних або вибіркових інвентаризацій об'єктів основних засобів. Для ефективного проведення інвентаризації основних засобів необхідно підібрати і укомплектувати інвентаризаційні комісії досвідченими фахівцями, саме з обліку об'єктів основних засобів (агрономами, інженерами, працівниками бухгалтерської служби, представниками виконавчої влади).

Напрями підвищення ефективності використання основних засобів повинні визначатися існуючим станом підприємства, обумовленим впливом зовнішніх і внутрішніх факторів середовища його функціонування. Підвищення ефективності використання основних засобів є важливим резервом підвищення ефективності діяльності самого підприємства, і полягає в досягненні найбільших результатів при відповідному рівні розвитку.

Поліпшення використання основних засобів може бути забезпечено двома шляхами: інтенсивним і екстенсивним [10]. Інтенсивний шлях характеризується підвищенням завантаження устаткування і збільшенням рівня використання їх потужностей підприємства. Основними напрямками підвищення інтенсивного використання обладнання є: 1) вдосконалення технологій і організації виконання робіт; 2) правильний вибір машин і робочого обладнання; 3) впровадження сучасних технологій.

Основними шляхами екстенсивного поліпшення використання обладнання на підприємстві є:

- 1) безперебійне постачання підприємства сировиною, матеріалами, паливом, електроенергією;
- 2) своєчасне усунення виявлених диспропорцій, в окремих цехах і виробничих ділянках, що дозволить підприємству здійснювати свою діяльність перманентно;
- 3) усунення причин нерівномірної роботи підприємства, що призводить до недовикористання обладнання в цілому.

Висновки. Отже, модернізація основних засобів має велике практичне значення на шляху до скорочення рівня витрат і збільшення ефективності використання основних фондів на виробництві, що дуже актуально в період дестабілізації економіки. Таким чином, підприємства повинні не тільки прагнути їх модернізувати, але і максимально ефективно використовувати, особливо в існуючих умовах дефіциту фінансів і виробничих інвестицій.

Для того, щоб використання основних засобів було економічно вигідним і ефективним, необхідно не тільки стежити за його технічним станом, а також: 1) залучати фахівців при проведенні складних ремонтів; 2) вивчати ринки виробництва; 3) залучати фахівців маркетингового відділу; 4) підвищувати рівень спеціалізації виробництва; 5) застосовувати передові технології; усувати простій; 6) модернізувати обладнання; 7) покращувати склад, структуру і стан основних засобів підприємства; 8) знижувати фондомісткість; 9) підвищувати фондовіддачу і продуктивність праці на підприємстві; 10) підвищувати якість ремонтів.

Усі перелічені заходи допоможуть підприємству більш повно і ефективно використовувати основні засоби, що обов'язково позначиться на зростанні рентабельності підприємства.

Література

1. Бабаєв Ю. А. Теорія бухгалтерського обліку / Ю. А. Бабаєв. – К. : Вища школа, 2017. – 692 с.
2. Бабяк Н. Д. Амортизаційна політика підприємства на сучасному етапі реформування економіки України / Н. Д. Бабяк // Теорія і практика перебудови економіки. 2001. – С. 61–64.
3. Борисов А. Б. Большой экономический словарь / А. Б. Борисов. – М. : Книжный мир, 1999. – 894 с.
4. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський словник / Ф. Ф. Бутинець. – Житомир : ПП «Рута», 2001. – 224 с.
5. Основні засоби : Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 : затверджене наказом Міністерства фінансів України від 27 квітня 2000 р. за № 92 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0288-00>
6. Основні засоби : Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.minfin.gov.ua.
7. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2017 № 2755-VI / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>
8. Сук Л. К. Облік власного капіталу / Л. К. Сук, П. Л. Сук // Бухгалтерія в сільському господарстві. – 2015. – № 14. – С. 43–47.
9. Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва : Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 : затв. наказом Міністерства фінансів України від 25 лютого 2016 р. № 39 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.minfin.gov.ua.

10. Фінансовий словник-довідник / [Дем'яненко М. Я., Лузан Ю. Я., Саблук П. Т. та ін.] ; за ред. М. Я. Дем'яненко. – К. : ІАЕ УААН, 2003. – 555 с.

References

1. Babaiev Yu. A. Teoriia bukhhalterskoho obliku / Yu. A. Babaiev. – K. : Vyscha shkola, 2017. – 692 s.
2. Babiak N. D. Amortyzatsiina polityka pidpriemstva na suchasnomu etapi reformuvannia ekonomiky Ukrainy / N. D. Babiak // Teoriia i praktyka perebudovy ekonomiky. 2001. – S. 61–64.
3. Borysov A. B. Bolshoi ekonomycheskyi slovar / A. B. Borysov. – M. : Knyzhnyi myr, 1999. – 894 s.
4. Butynets F. F. Bukhhalterskyi slovnyk / F. F. Butynets. – Zhytomyr : PP «Ruta», 2001. – 224 s.
5. Osnovni zasoby : Polozhennia (standart) bukhhalterskoho obliku 7 : zatverdzhene nakazom Ministerstva finansiv Ukrainy vid 27 kvitnia 2000 r. za № 92 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0288-00>
6. Osnovni zasoby : Mizhnarodnyi standart bukhhalterskoho obliku 16 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : www.minfin.gov.ua.
7. Podatkovi kodeks Ukrainy : Kodeks Ukrainy vid 02.12.2017 № 2755-VI / Verkhovna Rada Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>
8. Suk L. K. Oblik vlasnoho kapitalu / L. K. Suk, P. L. Suk // Bukhhalteriiia v silskomu hospodarstvi. – 2015. – № 14. – S. 43–47.
9. Finansovi zvit subiekta maloho pidpriemnytstva : Polozhennia (standart) bukhhalterskoho obliku 25 : zatv. nakazom Ministerstva finansiv Ukrainy vid 25 liutoho 2016 r. № 39 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : www.minfin.gov.ua.
10. Finansovi slovnyk-dovidnyk / [Demianenko M. Ya., Luzan Yu. Ya., Sabluk P. T. ta in.] ; za red. M. Ya. Demianenko. – K. : ІАЕ УААН, 2003. – 555 с.

Рецензія/Peer review : 02.05.2018
Надрукована/Printed : 03.06.2018
Рецензент: д. е. н., проф. Гончар О. О.